

Pwyllgor	PWYLLGOR CRAFFU CYMUNEDAU
Dyddiad	25 Chwefror 2021
Teitl	Gwaith y Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd yn ystod y pan demig
Aelod Cabinet	Cynghorydd Gareth W Griffith
Awdur	Dafydd Wyn Williams – Pennaeth Adran Amgylchedd
Pwrpas	Egluro gwaith y Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd gan gynnwys y Gwasanaeth Profi, Orlhain a Diogelu yn ystod y pan demig

1. CEFNDIR

- 1.1 Mae cyfnod y pan demig wedi amlygu pwysigrwydd y gwaith mae'r Cyngor, drwy'r Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd, yn ei wneud i warchod iechyd ein trigolion ac i gefnogi busnesau'r ardal. Pwrpas yr adroddiad yma yw egluro i'r Pwyllgor Craffu ac i gael eu sylwadau, ar sut mae gwaith y Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd wedi gorfod addasu er mwyn rhoi blaenoriaeth i ymateb i'r pan demig a'r sefyllfa o argyfwng iechyd cyhoeddus.
- 1.2 Mae'r adroddiad hefyd yn cyfeirio at faterion sydd wedi eu codi gan y Cabinet o ran yr angen i'r Cyngor fod yn sicrhau gwydnwch yn ein Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd ar gyfer y dyfodol, yn ogystal ac ymateb yr Adran Amgylchedd i hyn.

2. Y CYFNOD CYN Y PAN DEMIG

- 2.1 Cyn y pan demig roedd 3 Gwasanaeth Gwarchod y Cyhoedd yn yr Adran sef:

Gwasanaeth Rheoli Llygredd a Thrwydded
Gwasanaeth Safonau Masnach ac Iechyd Anifeiliaid / Bwyd Anifeiliaid
Gwasanaeth Bwyd ac Iechyd a Diogelwch (yn cynnwys afiechydon heintus)

- 2.2 Mae meysydd gwaith dydd i ddydd y **Gwasanaeth Rheoli Llygredd a Thrwyddedu**, yn gyffredinol ymwneud a gwarchod y cyhoedd mewn perthynas ag amrediad o faterion amgylcheddol ac iechyd ac yn cynnwys:
- Ymateb i faterion llygru'r aer, tir, dyfroedd a llygredd sŵn
  - Archwilio busnesau sydd gyda prosesau diwydiannol
  - Asesu diogelwch dwr yfed o gyflenwadau preifat ac ansawdd dwr ymdrochi
  - Delio gyda materion trwyddedu alcohol, adloniant, gamblo, cerbydau, gyrrwyd a gweithredwyr tacsis, siopau anifeiliaid, safleoedd carafanau, delwyr metel sgrap
  - Trefnu angladdau lle nad oes teuluoedd
- 2.3 Mae meysydd gwaith dydd i ddydd **Gwasanaeth Safonau Masnach ac Iechyd Anifeiliaid / Bwyd Anifeiliaid**, yn ymwneud a hyrwyddo, cynnal a sicrhau amgylchedd teg a chyfiawn tra'n gwarchod buddiannau trigolion a busnesau Gwynedd, yn ogystal â gwarchod lles anifeiliaid a'r cyhoedd drwy sicrhau fod bwyd anifeiliaid yn cwrdd â safonau penodol. Mae'r gwaith yn cynnwys:

- sicrhau masnachu teg, diogelwch nwyddau ac atal gwerthu nwyddau a chyfyngiadau oed
- codi ymwybyddiaeth o sgamiau a benthyca arian anghyfreithlon
- delio gyda materion cyfraith gwerthwyr tai a disgrifiadau eiddo
- trwyddedu a gorfodi amodau petroliwm a ffrwydron/tân gwyllt
- cynnal archwiliadau rhaglunedig ac ymatebol lles anifeiliaid a bwyd anifeiliaid
- pwysau a mesurau - sicrhau fod cwsmeriaid yn derbyn y swm cywir o nwyddau maent yn eu prynu
- delio gyda marchnadoedd a ffeiriau

2.4 Mae meysydd gwaith dydd i ddydd **Gwasanaeth Bwyd ac Iechyd a Diogelwch (yn cynnwys afiechydon heintus)**, yn cynnwys gwaith o archwiliadau rhaglunedig ac ymatebol er mwyn:

- Sicrhau fod bwyd a diod gaiff ei werthu sy'n cael ei gynhyrchu, ei storio, ei ddsbarthu, ei drin neu ei ddefnyddio yn y Sir yn rhydd o beryglon i iechyd a diogelwch y defnyddiwr ac yn cydymffurfio â gofynion cyfansoddiadol a labelu.
- Atal marwolaethau, anafiadau a chyflyrau sy'n gysylltiedig â manau gwaith
- Gwarchod trigolion ac ymwelwyr i Wynedd rhag afiechydon heintus a chemegau niweidiol
- Cynorthwyo a chefnogi busnesau Gwynedd i gwrdd â'r gofynion statudol sy'n ofynnol ohonynt.

3. Y CYFNOD ERS CYCHWYN Y PAN DEMIG

3.1 Yn sgil y pan demig mae dyletswyddau Gwarchod y Cyhoedd yn ymwneud ac afiechydon heintus, yn amlwg wedi dod un o brif flaenoriaethau'r Cyngor, ac felly mae Gwasanaeth newydd wedi ei greu i gynnal y gwaith perthnasol sef **Gwasanaeth Profi , Orlhain a Diogelu – Cofid.**

3.2 Sefydlwyd y Gwasanaeth Profi, Orlhain a Diogelu (TTP) ym mis Mai 2020, a daeth yn weithredol ar 1 Mehefin 2020. Mae'r Gwasanaeth bellach yn cyflogi 103 o gydweithwyr. Amcanion y Gwasanaeth Profi, Orlhain a Diogelu yng Ngwynedd yw:

- Lleihau lledaeniad COFID-19 ar draws ein cymunedau drwy gefnogi pobl sydd wedi'u heintio gyda'r feirws i ynysu yn ystod eu cyfnod heintus;
- Adnabod y bobl sydd wedi bod mewn cyswllt ag achos positif o COFID-19 a'u cefnogi i ynysu hyd nes i'r symptomau neu gyfnod magu'r haint fynd heibio;
- Cefnogi pobl sydd â symptomau i gael mynediad at brawf COFID-19;
- Gweithio â phartneriaid arbenigol ym maes rheoli risgiau i reoli unrhyw risgiau i bobl sy'n ynysu ynghyd â chymunedau a busnesau ehangach yng Ngwynedd.

3.3 Mae'r Gwasanaeth yn cynnwys y swyddogaethau a ganlyn:

- **Swyddogion Orlhain**, sef y pwynt cyswllt cychwynnol ar gyfer unigolyn sydd wedi profi'n bositif am COFID-19. Bydd y swyddog orlhain yn trafod y symptomau, dyddiad dechrau'r symptomau, y bobl sydd wedi bod mewn cyswllt â hwy, adnabod unrhyw risgiau, a gweithio gyda'r partner cefnogol perthnasol i reoli'r risgiau hyn.

- **Cynghorwyr**, sy'n gyfrifol am olrhain pobl sydd wedi bod mewn cyswllt â'r achos positif. Byddant yn eu cefnogi i ynysu am 10 diwrnod.
- **Goruchwylwyr Cefnogi Busnes**, sy'n cefnogi'r swyddogion olrhain a'r cynghorwyr yn eu swyddogaethau o safbwynt lles a materion technegol, yn rheoli llif yr achosion/cysylltiadau ar ein systemau TG, yn sicrhau ansawdd eu gwaith ac yn rheoli rhyngwyneb y Gwasanaeth TTP gydag adrannau eraill yng Nghyngor Gwynedd a Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr.
- **Rheolwr Busnes**, sy'n monitro ac yn rheoli perfformiad gweithredol y fîm.
- **Pennaeth Gwasanaeth**, sef y Swyddog Arweiniol TTP ar gyfer Gwynedd

3.4 Mae'r Gwasanaeth yn gyfuniad o gydweithwyr Cyngor Gwynedd sydd wedi'u hadleoli i weithio'n benodol ar TTP, cydweithwyr Cyngor Gwynedd (gyda swyddi eraill) sy'n gweithio fel staff banc i ddarparu gwytnwch ychwanegol, a chydweithwyr sydd wedi'u cyflogi gan Gyngor Sir y Fflint (awdurdod lletya TTP yng Ngogledd Cymru).

3.5 Ers mis Mehefin 2020, mae TTP yng Ngwynedd wedi ymateb i:

- 8049 o achosion COVID-19 yng Ngwynedd, Cyfanswm rhwng 01/06/20-31/12/20
- 1420 o achosion (Index cases) COVID-19 wedi eu hadnabod, 01/06/20-31/12/20
- 6513 o gysylltiadau i Index Cases wedi creu
- Ar gyfartaledd, yng Ngwynedd mae gan achos positif 'Index Case' 4.67 o gysylltiadau

3.6 Mae gan y Gwasanaeth rwydwaith cryf o bartneriaid, sy'n cynnwys:

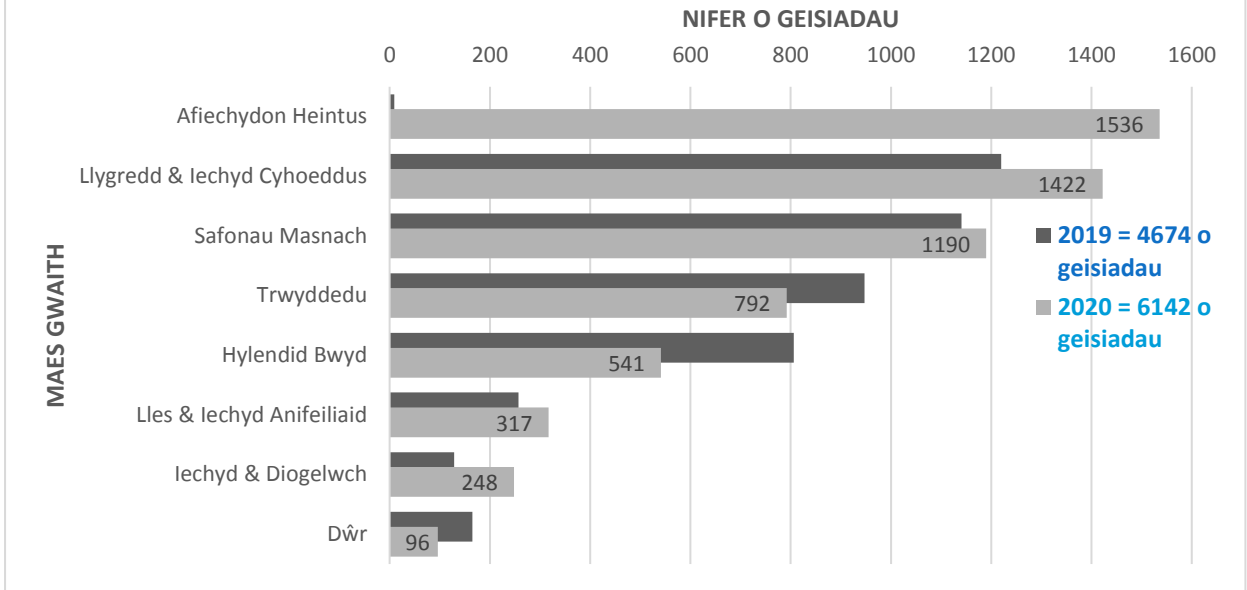
- Y 3 Gwasanaeth Gwarchod y Cyhoedd Cyngor Gwynedd sy'n cydweithio i reoli'r risgiau mewn busnesau, tafarndai/caffis/bwytai, rhwydweithiau trafniadaeth;
- Gwasanaethau Cymdeithasol Cyngor Gwynedd, sy'n cydweithio i reoli'r risgiau i breswylwyr o bob oedran pan fyddant yn ynysu, yn ogystal â'r risgiau yn ein cartrefi gofal;
- Gwasanaeth Addysg Cyngor Gwynedd sy'n cydweithio i reoli'r risgiau yn ein hysgolion;
- Tîm Adnoddau Dynol Cyngor Gwynedd sy'n cydweithio i gefnogi a rheoli ein staff, a'r staff a gyflogir gan Sir y Fflint;
- Tîm Cyllid Cyngor Gwynedd, sy'n cydweithio â Chyngor Sir y Fflint (sef yr awdurdod lletya) i reoli'r gyllideb ar gyfer TTP;
- Holl Awdurdodau Lleol Gogledd Cymru, sy'n cydweithio ar achosion traws-ffiniol, ac yn cynnig cymorth yn ôl y gofyn ar adegau prysur iawn;
- Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, sy'n cydweithio i reoli a hysbysu am unrhyw risgiau neu gymhlethdodau meddygol;
- Iechyd Cyhoeddus Cymru, sy'n cydweithio i ddarparu canllawiau strategol a'r systemau gweithredol a ddefnyddir gennym;
- Llywodraeth Cymru, sy'n arwain TTP i Gymru.

3.7 Yn ogystal ag ymdrin ag achosion yng Ngwynedd, mae'r Gwasanaeth yn ymgymryd â gwaith sylweddol ar ran awdurdodau lleol eraill ar draws Cymru – a gelwir hyn yn gyd-gymorth. Ers 1 Mehefin 2020, darparwyd y gefnogaeth a ganlyn ledled Cymru i awdurdodau lleol eraill:

- Oddeutu 550 achosion positif COVID-19
- Oddeutu 370 o gysylltiadau i achosion positif

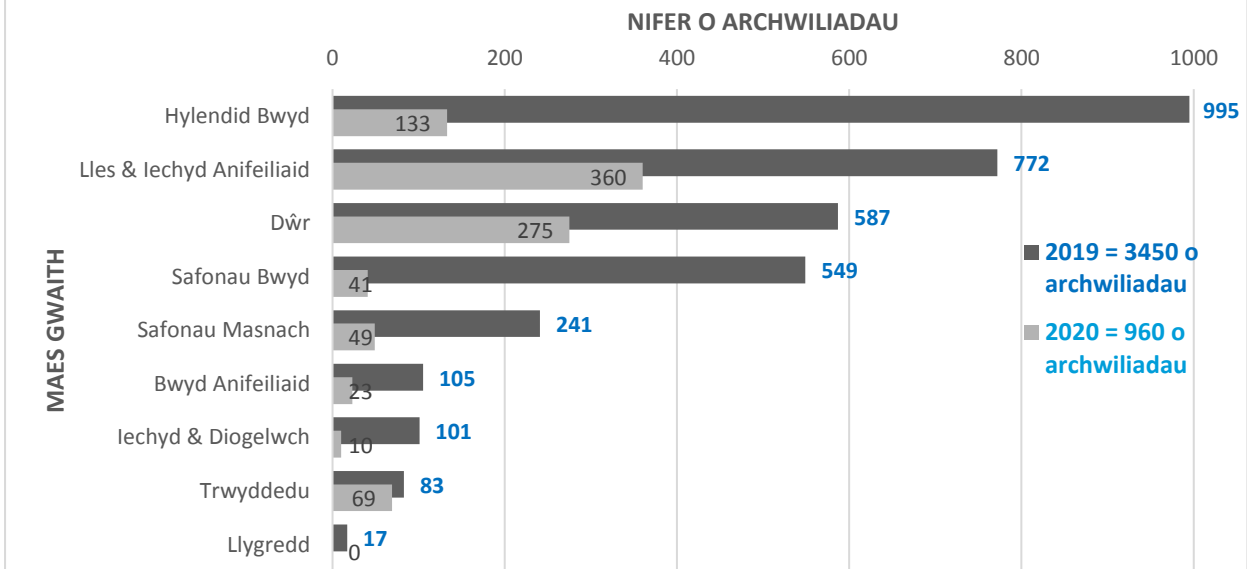
- 3.8 Mae hyblygrwydd y model TTP yn ein galluogi i fod yn fwy gwydn ledled Cymru gyfan, i leihau lledaeniad y firws a sicrhau ein bod yn gwneud y defnydd gorau o gyllid cyhoeddus.
- 3.9 Yn ogystal â chreu'r angen i greu Gwasanaeth newydd, mae'r pan demig wedi cael effaith uniongyrchol ar waith dydd i ddydd y 3 Gwasanaeth Gwarchod y Cyhoedd y cyfeirir at yn rhan 2 o'r adroddiad.
- 3.10 Mae'r mwyafrif o'r dyletswyddau o ran gorfodi rheoliadau newydd coronafeirws wedi bod yn cael eu gweithredu gan swyddogion Gwarchod y Cyhoedd. Felly, ers mis Mawrth 2020, mewn ymateb i'r argyfwng pan demig Cofid, mae'r Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd wedi gorfod addasu a blaenoriaethu, er mwyn cyfrannu at yr ymdrech o reoli lledaeniad yr haint fel a ganlyn.
- 3.11 Mae swyddogion y Gwasanaeth Bwyd ac Iechyd a Diogelwch wedi bod yn darparu arweiniad i gartrefi preswyl, busnesau, ysgolion, colegau a'r brifysgol ac unigolion, mewn ymateb i achosion o Cofid, gan baratoi cyngor arbenigol ar fesurau hylendid a chanllawiau hunan ynysu. Swyddogion y Gwasanaeth Bwyd ac Iechyd a Diogelwch, gan bod eu dyletswyddau arferol yn ymwneud a delio gyda afiechydon heintus, aeth i'r afael ar dasg a'r her cychwynnol o sefydlu'r Gwasanaeth Profi, Orlhain a Darganfod.
- 3.12 Mae swyddogion y Gwasanaethau Safonau Masnach a Llygredd a Thrwyddedu, wedi bod yn ymateb i geisiadau am gyngor gan fusnesau, a chwynion gan y cyhoedd mewn perthynas â'r rheoliadau rheoli lledaeniad Cofid, gan gymryd camau gorfodaeth pan mae hynny yn briodol er mwyn cadw pobl yn ddiogel. Mae swyddogion wedi cynnal archwiliadau ac ymgyrchoedd cefnogi, cynghori a monitro mewn amryw o eiddo a sectorau busnes gwahanol e.e. archfarchnadoedd, canolfannau garddio, siopau trin gwallt, y diwydiant tacsis ayb ac wedi gweithio yn agos gyda asiantaethau eraill yn ôl yr angen, er enghraifft gyda'r Heddlu wrth gynnal ymweliadau rhagweithiol i dafarndai a bwytai dros gyfnod prysur yr Haf.
- 3.13 Mae'r Gwasanaethau hefyd wedi bod yn ymateb i gynnydd mewn cwynion sŵn domestig a chwynion am losgi sbwriel gardd, sydd yn debygol o fod yn gysylltiedig â'r ffaith fod llawer yn gweithio o adref.
- 3.14 Mae'r siart isod yn dangos y nifer o geisiadau am Wasanaeth a dderbyniwyd gan y 3 Gwasanaeth Gwarchod y Cyhoedd yn ystod yr un cyfnodau yn 2020 a 2019, sydd yn rhoi cyd-destun ar gyfer yr effaith ar y math o waith sydd wedi bod yn cael ei wneud gan y Gwasanaethau.

Siart i gymharu'r nifer o geisiadau am wasanaeth a dderbyniwyd yn ystod y cyfnod 1 Ebrill - 31 Rhagfyr yn 2019 a 1 Ebrill i 31 o Ragfyr 2020

3.15 Mae ymateb y gwasanaethau i'r argyfwng cofid wedi golygu blaenoriaethu'r gwaith yma dros amryw o ddyletswyddau creiddiol - megis y rhaglenni archwiliadau diogelwch bwyd, hylendid bwyd anifeiliaid, archwiliadau lles anifeiliaid, samplu dyfroedd yfed preifat, archwiliadau prosesau diwydiannol, ymweliadau safonau masnach megis i atal sgamiau ac ati. Mae cyfnodau clo cenedlaethol a rheoliadau pellhau cymdeithasol wedi golygu nad yw wedi bod yn bosib cynnal archwiliadau mewn amryw o fusnesau dros y cyfnod yn ogystal, er bod rhai archwiliadau wedi eu cynnal ar sail risg. Mae'r siart isod yn cymharu'r archwiliadau yn ystod yr un cyfnod yn 2020 a 2019.

Siart yn cymharu'r nifer o archwiliadau a gynhaliwyd yn ystod y cyfnod 1 Ebrill - 31 Rhagfyr yn 2019 ac yna yn 2020

3.16 Ers cychwyn y pan demig mae'r Adran wedi bod yn arwain ac yn cyfrannu tuag at waith gyda partneriaid yn lleol, rhanbarthol a chenedlaethol yn ymwneud ag atal lledaeniad y firws ac mae hyn parhau.

4. GWYDNWCH GWASANAETHAU GWARCHOD Y CYHOEDD Y CYNGOR

4.1 Mae cyfnod y pan demig wedi amlygu'r rôl allweddol sydd gan y Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd i warchod iechyd trigolion Gwynedd ac yn yr achos yma i atal lledaeniad y firws. Mae hefyd wedi amlygu effaith blynyddoedd o doriadau ar wydnwch y Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd, ac mae hwn yn fater mae'r Cabinet wedi gofyn i'r Adran ymateb iddo.

4.2 Mae'r Adran eisoes wedi cychwyn mynd i'r afael a gwydnwch yn y Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd yn y byr dymor yn ogystal â'r hir dymor , ac wedi cael cefnogaeth y Cabinet i apwyntio 3 Swyddog Ymgysylltu Cymunedol, am gyfnod hyd at diwedd Mawrth 2022 gydag arian grant yn cyfrannu tuag at y costau.

4.3 Pwrpas y 3 Swyddog Ymgysylltu Cymunedol yn ystod y byr dymor, yw i fod yn bresenoldeb gweladwy yn ein cymunedau a'n trefi yn enwedig wrth i gyfyngiadau ddechrau llacio, sydd yn cynghori a chynorthwyo busnesau a thrigolion ar faterion Cofid, yn ogystal ag adrodd yn ôl ar faterion gall fod yn codi ar y pryd. Y bwriad yw eu bod yn dod yn wynebau cyfarwydd yn ein cymunedau ac yn gyswllt uniongyrchol rhwng y Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd (ac Adrannau eraill y Cyngor lle'n ymarferol) a thrigolion a busnesau Gwynedd. Gall hyn wedyn fod yn cynorthwyo'r Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd i fod yn canolbwyntio mwy ar faterion sydd yn fwy cymhleth a chynhennus eu natur.

4.4 Y bwriad yw defnyddio'r cyfnod dros dro fel cyfle i fuddsoddi yn y Swyddogion yma yn ystod y byr dymor, ond gyda llygad ar yr hir dymor. Felly, yn ogystal â chyfnod hyfforddi dechreuol (fydd yn cael ei gynnal gan y Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd) er mwyn paratoi'r unigolion ar gyfer mynd allan i'r trefi a'r cymunedau, bydd rhaglen o hyfforddiant fwy cynhwysfawr yn cael ei lunio ar gyfer y cyfnod cyflawn gyda hyn yn cynnwys:

- Hyfforddiant a phrofiadau o'r gwaith Profi, Olrhain a Diogelu (TTP) ac o weithio mewn meysydd gwaith amrywiol ar draws y Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd
- Clustnodi swyddogion o'r Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd i fentora'r Swyddogion Ymgysylltu Cymunedol
- Yr uchod i gynnwys cysgodi swyddogion Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd yn eu gwaith dydd i ddydd

4.5 Bydd penodi'r swyddi dros dro felly nid yn unig yn cyfrannu tuag y gwaith yn ystod y pan demig, ond hefyd yn gyfle i geisio datblygu gyrfaedd i'r unigolion mewn meysydd Gwarchod y Cyhoedd, gall fod yn cynorthwyo'r Cyngor i greu Gwasanaethau mwy gwydn ar gyfer yr hir dymor. Mae profiadau diweddar wedi dangos ei bod yn anodd ceisio recriwtio swyddogion ar gyfer y Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd, yn sgil yr angen am gymwysterau, hyfforddiant a phrofiadau perthnasol a gall y rhaglen hyfforddiant fod yn ddatrysiad ar gyfer hyn wrth recriwtio ar gyfer yr hir dymor.

4.6 Mae'r Swyddogion hyn wedi eu hapwyntio yn ddiweddar a disgwylir y bydd angen cyfnod rhesymol o hyfforddiant dechreuol a chyfarwyddo gyda threfniadau'r Cyngor, cyn i'r swyddogion newydd fod mewn sefyllfa i fod yn ymgymryd â'u dyletswyddau'n llawn.

4.7 Bydd yr Adran yn monitro'r sefyllfa dros y misoedd nesaf, o ran y darpariaeth gwasanaeth a'r capasiti staff sydd ei angen i fod yn sicrhau gwydnwch y Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd i'r dyfodol,

5. ARGYMHELLION

5.1 Gofynnir i'r Pwyllgor Craffu dderbyn yr adroddiad a chyflwyno unrhyw sylwadau.